

Vallby kyrka

55.4977, 14.2057

Inga av de första kyrkor som byggdes i Danmark finns bevarade. De var alla av trä, och ersattes från mitten av 1000-talet och framåt med kyrkor av sten. Många av dessa finns bevarade, om än ombyggda ett antal gånger.

Man brukar dela upp det medeltida kyrkobyggandet i två perioder. Dels de romanska eller runbågiga kyrkorna som byggdes under perioden 1050 och tvåhundra år framåt, och sedan de gotiska eller spetsbågiga kyrkorna som byggdes fram till tiden för reformationen på 1500-talet.

Vallby kyrka, som ligger en kilometer väster om Glimmingehus, var en av dessa tidiga romanska kyrkor som byggdes på 1100-talet, och som då helgades åt Sankt Laurentius.

Fram till reformationen tillhörde Vallby kyrka premonstratenserklostret i Tommarp, vilket innebar att klostret uppbar kyrkans inkomster och svarade för själavården i socknen.

Vallby kyrka har detaljer som har sin motsvarighet i Lye kyrka på Gotland. Kyrkornas nordportaler har vissa gemensamma drag, som kan tyda på att den gotländske stensemästaren Sighraf varit verksam med utsmyckningen vid bygget av kyrkan. Utformningen finns också på ett fåtal andra medeltida kyrkor i Skåne och på Bornholm. I Skåne är Sighraf annars känd för dopfontarna i Hammenhög och Hannas kyrkor som ligger 4 respektive 8 kilometer från Vallby.

När kyrkan fick valv på 1400-talet utfördes målningar av den så kallade Fjälkingegruppen. Här finns bilder på Sankt Olof, Sankt Knut men även den svenske helgonkungen Sankt Erik, alla hållandes riskäpplen och helgonattribut.

Under samma århundrade anlades också en gravkammare för den Ulfstandska ätten. Gravkammaren låg rakt under huvudaltaret, i höjd med där psalmnummertavlorna finns i dag. Gravkammaren orsakade sättningar i kyrkan, vilket fick kronan att 1557 utfärda ett så kallat kungligt brev där församlingen tilläts disponera medel ur kronotondet för nödvändiga reparationer. När arbetet var färdigt dokumenterades detta genom att årtalet 1560 målades på en valvbåge.

Det Danska riskrådet och länsherren till Gotland och Gladsax län Jens Holgersen Ulfstand, som dog cirka 1520 ligger begravd i kyrkan. Ulfstand lät i början av 1500-talet bygga den närbelägna Glimmingehus, som är nordens bäst bevarade medeltida borg.

Flera av kyrkans värdefulla inventarier är skänkta av senare ägare till Glimmingehus. Lorentz Wittingh och hans hustru Gertrud skänkte 1656 det lilla dopfatet i mässing. Och när fru Mette Rosencrantz avled 1696 skänkte maken Holger Rosencrantz, den rike kallad, det stora dopfatet i oxiderad mässing. Även den åttakantiga dopfonten är från 1600-talet.

Holger Rosencrantz skänkte också en altartavla, som dock kasserades på 1700-talet.

Tidigare hängde en fana och en handske tillhörande Holger Rosencrantz i gravkoret men dessa finns nu i en monter i kyrkan. I samband med Mette Rosencrantz död ändrades norra vapenhuset till gravkor, och där står åtta kistor varav fyra för barn.

På 1780-talet förlängdes kyrkan österut och en korsarm byggdes i norr. I samband med denna utvidgning inköptes den predikstol som fortfarande används samt en altarpuppställning med oljemålning "Jesus i Getsemane".

Kyrkkistan anskaffades 1693 men försvann ur kyrkan någon gång efter 1830. Den återfanns och återbördades hit 1975.

Under andra halvan av 1700-talet byggdes den södra korsarmen och en halvrund sakristia, samt tornet. I tornet hänger den äldsta klockan på Österlen, gjuten i början av 1300-talet.

Källor:

Webb: Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister.

Webb: "En nyupptäckt Sighraf-kyrka i Skåne". Curt Wallin. Fornvännen 43.

Bok: "Handbok för resor till skånska slott och sevärdheter". Ragnar Lönnäng. ISBN 91-631-8349-8

Bok: "Skåne - på historisk rundresa". Jesper Asmunssen. ISBN 978-87-7900-972-1

Informationspärm i kyrkan.